

Makale Künyesi (Araştırma): Sönmez, M. (2021). *-çIr-* ve *-şIr-* eklerinin yapıları ve işlevleri üzerine. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 288-297.

<https://doi.org/10.32321/cutad.911334>

-çIr- ve -şIr- EKLERİNİN YAPILARI VE İŞLEVLERİ ÜZERİNE¹

Mesut SÖNMEZ²

ÖZET

Çalışmanın konusu olan fiilden fiil yapım ekleri *-çIr-* ve *-şIr-* daha önceki çalışmalarda genellikle birbirlerinin varyantı olarak değerlendirilmişlerdir. Tespit edilebilen mevcut çalışmalarda bu iki ekin aynı ek olduğu görüşü yaygındır fakat bu eklerin yapısı ve işlevi konusunda bir görüş birliği olduğunu söylemek zordur.

-şIr- eki *-(I)ş-* ve *-(I)r-* eklerinden oluşan bir birleşik ektir. *-şIr-* eki en sık olarak *tap-* “bulmak”, *yap-* “örtmek, kaplamak” ve *teg-* “değmek, varmak” fiilleri ile birlikte Eski Uygur Türkçesi döneminden günümüz lehçelerine kadar kullanılmıştır. Bu biçimi ile hem işteşlik hem ettirgenlik içeren bir işleve sahiptir.

-çIr- eki *-çI-* ve *-(I)r-* eklerinden oluşan bir birleşik ektir. *-çIr-* ekinin ilk kullanımına ise Eski Uygur Türkçesi döneminde *kül-* “gülmek” fiili üzerinde *külçir-* “gülümsemek” biçiminde rastlanmaktadır. Bu kullanım Çağatay Türkçesi dönemine kadar devam etmiştir. Karahanlı Türkçesi döneminde ise *tamçir-* “damlamak” biçiminde *tam-* fiili üzerinde kullanımı mevcuttur. *-çIr-* ekinin bu biçimiyle, *kül-* “gülmek” > *külçir-* “gülümsemek” örneğinde olduğu gibi, fiilin köküne yakın bir anlam türeten işlevde kullanıldığı söylenebilir. *-çIr-* ekinin birinci kısmını oluşturduğunu düşündüğümüz, genellikle pekiştirme eki olarak değerlendirilen *-çI-* eki bu biçimiyle veya *-şI-* biçimiyle bugün bazı çağdaş Türk lehçelerinde de görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Yapım eki, birleşik ek, *külçir-*, *tapşur-*.

¹ Bu makale, 07-09 Kasım 2019 tarihleri arasında Niğde’de düzenlenen “1. Uluslararası Kapadokya Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi”nde bildiri olarak sunulan metnin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

² Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Arş. Gör. mstsnmz38@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4048-5757>.

UPON THE STRUCTURES AND FUNCTIONS OF THE -çIr- AND -şIr-

ABSTRACT

Verb derivational affixes from the verb, which are the subject of our study, -çIr- and -şIr- were generally considered as variants of each other in previous studies. The opinion that these two suffixes are the same is common in present studies, but it is difficult to say that there is a consensus on the structure and function of these suffixes.

The suffix -şIr- is a combination of -(I)ş- and -(I)r-. The addition of -şIr-, *tap-* “find”, *yap-* “covering” and *teg-* “touching” verbs have been used from the Old Uighur Turkish period to the present dialects. In this form, it has a function that includes both co-operative function and causativisation.

The suffix -çIr- is a combination of -çI- and -(I)r-. The first use of the -çIr- suffix was found in the form of *külçir-* “smile” in Old Uighur Turkish. This usage continued until the period of Chagatai Turkish. During the Karahanlı Turkish period, it was used as a *tamçir-* “drip”. It can be said that the suffix -çIr- derives a meaning close to the root of the verb, as in the case of *kül-* “laugh” > *külçir-* “smiling”. The suffix -çI- that we think constitutes the first part of the suffix -çIr- and which is generally considered as a reduplication suffix, is also seen in some contemporary Turkish dialects in this form or in the form of -şI-.

Keywords: Derivational affix, compound suffixes, *külçir-*, *tapşur-*.

GİRİŞ

Tarihî ve çağdaş Türk lehçeleri ile ilgili yapılan çalışmalarda genellikle birbirinin varyantı imiş gibi verilen veya üzerinde pek durulmayan -çIr- ve -şIr- ekleri birbirinin varyantı olmayıp yapıları ve işlevleri birbirinden farklı iki ayrı ektir.

Bahsedilen eklerle ilgili bazı araştırmacıların çalışmalarında rastladığımız bilgiler şöyledir:

Clauson, Türkçenin 13. yüzyıla kadar kullanılan kelimelerinin değerlendirdiği çalışmasının eklere yer verdiği kısmında -şur- / -şür- ekini de vermiş ve ekin nadiren -çur- / -çür- biçiminde görüldüğünü, -şur- / -şür- eklerinin -ş- ve -ur- eklerinden oluştuğunu belirtmiştir (1972, s. xlvii).

Şinasi Tekin, -çIr- ekini, *fonsiyonu kesin olarak bilinmeyen ve aşağı yukarı kökün manasına gelen ekler* başlığı altında değerlendirmiş ve bu başlığa uygun gördüğü *külçir-* örneğini vermiştir (1976, s. 160).

Marcel Erdal, *külçir-* ve *yunçır-* örneklerini vererek bu ekin taklidi seslerden fiiller türettiğini ve birleşik ek olabileceğini belirtmiştir (1991, s. 538). Fakat Marcel Erdal'ın örnek olarak verdiği *yunçır-* fiilinin kök ve ekleri dikkate alındığında, bu örneğin konu ile ilgili olmadığı söylenebilir.

Esra Gül Keskin ise *-çIr-*, *-çUr-* ekinin *-ç-* ~ *-ş-* fiilden fiil yapma eki ve *-Ir-*, *-Ur-* fiilden fiil yapma ekinin birleşmesinden meydana geldiğini belirtmiştir (2017, s. 87).

Bazı araştırmacılar da *-çIr-* ekini, yapısı ve işlevi üzerinde durmayarak sadece fiilden fiil yapma eki olarak vermişlerdir.

Ahmet Bican Ercilasun, eke *külçir-* örneği ile birlikte fiilden fiil yapım ekleri kısmında yer vermiştir (2014, s. 67). Kemal Eraslan, fiilden fiil yapım ekleri kısmında yer verdiği ek hakkında Şinasi Tekin'in ve Marcel Erdal'ın görüşlerini vermiş ve kendisi yorumda bulunmamıştır (2012, s. 109). Burhan Paçacıoğlu da fiilden fiil yapım ekleri kısmında *külçir-* örneğiyle birlikte *-çir-* ekine yer vermiştir (1995, s. 10).

Tespit edilebilen mevcut çalışmalarda bu iki ekin aynı ek olduğu görüşü yaygındır fakat bu eklerin yapısı ve işlevi konusunda bir görüş birliği olduğunu söylemek zordur.

1. -çIr- ve -şIr- EKLERİNİN KULLANIMLARI

Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde *-çIr-* ve *-şIr-* eklerinin eklendiği bazı fiiller dikkatle incelenip eklerin geldiği tabanlarla eklerin tabanlara kattığı anlam göz önünde bulundurulduğunda, bu eklerin birbirinin varyantı olmadığı, birbirinden farklı ekler olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Aşağıda verilen örnekler de bu durumu destekler niteliktedir.

-şIr- ekinin eklendiği, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi-Kıpçak Türkçesi ve Çağatay Türkçesi dönemlerine ait bazı fiil örnekleri:

täğşür-: ulaştırmak, getirmek, eriştirmek, sevk etmek (Caferoğlu, 1968, s. 231).

taşur-: tenbih ve teslim etmek (Caferoğlu, 1968, s. 225).

taşur-: getirmek, vermek, ısmarlamak, teslim etmek, emanet etmek, (Üşenmez, 2006, s. 389; Ünlü, 2012a, s. 752; Ünlü, 2012b, s. 713; Ünlü, 2012c, s. 567; Ünlü, 2013, s. 1079).

yapşur- : yapıştırmak, başlamak, dolamak, tutturmak, iliştiirmek (Caferoğlu, 1968, s. 285; Ünlü, 2012a, s. 947; Ünlü, 2012c, s. 661).

Yukarıdaki bazı fiil tabanları üzerinde ekin -çur- biçiminde görüldüğü örnekler:

Aşağıdaki örneklerde fiil tabanına eklenen ekin yalnızca ilk ünsüzünün farklı olduğu, ekin fiile kattığı anlamın ise yukarıdaki örneklerle aynı olduğu görülmektedir.

tapçur-: getirmek, vermek (Ünlü, 2012a, s. 752).

yapçur-: yapıştırmak, yamamak (Ünlü, 2012a, s. 947; Ünlü, 2012b, s. 844).

-şIr- ekinin eklendiği, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Özbek Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi, Tatar Türkçesi, Başkurt Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Hakas Türkçesi gibi çağdaş Türk lehçelerinde kullanılan bazı fiil örnekleri:

tapşır-: 1. bir işi bir kimseye verme, yükleme, sorumluluğuna verme, 2. teslim etmek, vermek (Koç, Bayniyazov ve Başkapan, 2019, s. 549).

tapşır-: teslim etmek, tevdi eylemek, elden ele vermek (Yudahin, 2011, s. 709).

topşır-: 1. görevlendirmek, 2. teslim etmek (Yusuf, 1993, s. 329).

tapşur-: teslim etmek, vermek, emanet etmek, sunmak, havale etmek (Necip, 2016, s. 490).

tapşır-: vermek, iletmek (Ganiyev vd., 1997, s. 298).

tapşır-: 1. hakkını vermek. 2. bir işe vermek, vazife yüklemek. 3. birinden alıp başkasına vermek. 4. iletmek, ulaştırmak, bildirmek. 5. Allah'a havale etmek (Özşahin, 2017, s. 579).

tapşur-: 1. havale etmek, görevlendirmek, vermek, 2. sunmak, vermek, teslim etmek (Pekacar, 2011, s. 321-322).

tapşır-: 1. ısmarlamak, emanet etmek, 2. sipariş etmek, yaptırmak (Akdoğan, 1999, s. 717).

jaşır-: yapıştırmak, 2. yamamak, perçinlemek, 3. gösterişli giyinmek (Koç vd. 2019, s. 171).

capşır-: yapıştırmak (Yudahin, 2011, s. 178).

çapşır-: yapıştırmak (Arıkoğlu, 2005, s. 79).

Yapılan taramalarda -şIr- ekinin ulaşılabilen en eski kullanımının Eski Uygur Türkçesi döneminde olduğu, bazı kullanım biçimlerinin o dönemden başlayarak çağdaş Türk lehçelerinde hâlâ devam ettiği görülmüştür. Bazı çağdaş Türk lehçelerinde ekin ilk ünsüzünde -ş- > -s- değişmesi olmuştur.

Yukarıda verilen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, bu eklerden -şIr- ekinin tarihî Türk lehçelerinden günümüz Türk lehçelerine kadar kullanımı devam eden biçiminin çoğunlukla *tap-* “bulmak” (Üşenmez, 2006, s. 388), *yap-* “örtmek, kaplamak” (Ünlü, 2013, s. 1230) ve *teg-* “değmek, dokunmak, ermek, erişmek, varmak” (Ünlü, 2012a, s. 769) fiil tabanları ile birlikte olduğu görülmektedir. Eklerin bu fiillere eklenmesi sonucu oluşan yeni fiiller tarihi süreç içinde fiilin temel anlamıyla da bağlantılı olarak çeşitlenmiş ve sık kullanılır duruma gelmiştir.

-şIr- ekinin *tap-* ve *yap-* fiili üzerinde -çIr- biçiminde görüldüğü örnekler de mevcuttur. Bu durum için “Divanü Lugati’it Türk”te: *tapçurdum* maddesine “men oğulni anasınga tapçurdum” örnek cümlesi verildikten sonra “buradaki ج harfi ش den çevrilmiştir. Başkası da böyledir” şeklinde bir açıklamaya yer verilmiştir (Atalay, 1985a, s. 175). -çIr- ekinin *tap-* ve *yap-* fiilleri üzerindeki kullanım örnekleri yalnızca Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinde nadiren yer almaktadır. Bu fiillerin -şIr- eki ile kullanımı ise Eski Uygur Türkçesi döneminden günümüze kadar uzanmaktadır. -şIr- ekinin *tap-* ve *yap-* fiili üzerinde -çIr- biçiminde görüldüğü örneklerin yalnızca Karahanlı Türkçesi döneminde nadir bir şekilde görülüyor olması, fiile kattığı anlamın aynı olması ve bu konu ile ilgili “Divanü Lugati’it Türk”te verilen bilgi göz önünde bulundurulduğunda, bu iki fiil üzerindeki -çIr- ekinin aslının -şIr- olduğu, bu ekin ses değişimine uğramış bir biçimi olduğu söylenebilir.

-şIr- ekinden farklı bir ek olarak kabul ettiğimiz -çIr- ekinin ise eklendiği fiiller -şIr- ekinin eklendiği fiillerden farklıdır ve eklendiği fiil sayısı -şIr- ekinin eklendiği fiil sayısına kıyasla daha azdır. -çIr- ekinin en sık olarak *kül-* “gülmek” ve *tam-* “damlamak” (Üşenmez, 2006, s. 297) fiilleri ile kullanıldığı ve bu kullanımların tarihî lehçeler döneminde olduğu görülmektedir. Bu örneklerin tarihî Türk lehçeleri ile ilgili sözlüklerdeki biçimleri ve anlamları şöyledir:

külçir-: gülmsemek (Caferoğlu, 1968 s. 121; Üşenmez, 2006, s. 297; Ünlü, 2012a, s. 515; Ünlü, 2012b, s. 483; Ünlü, 2013, s. 681).

tamçır- / tamçur-: damlamak, sepelemek (Ünlü, 2012a, s. 729).

2. -çIr- ve -şIr- EKLERİNİN YAPILARI VE İŞLEVLERİ

-çIr- ve -şIr- ekleri iki ekten oluşmuş birer birleşik ektir. -şIr- ekinin yapısı şu şekildedir: (fiil)+(I)ş+(I)r. En sık olarak eklendiği; *tap-*, *yap-* ve *teg-* fiillerine bakıldığında bu üç fiilin ortak bir özelliğinin olduğu görülür. Üç fiilin karşıladığı eylem hareketlerinde; *tap-* “bulmak” (Üşenmez, 2006, s. 388) arayanın ve bulunanın birbiriyle buluşması, iki nesnenin birbirine kavuşması, birleşmesi söz konusudur. Aynı şekilde “örtmek, kapatmak” (Ünlü, 2013, s. 1230) anlamındaki *yap-* fiilinin gerçekleşme hareketinde de iki nesnenin birleşmesi durumu vardır. Üçüncü olarak *teg-* “değmek, dokunmak, ermek, erişmek, varmak” (Ünlü, 2012a, s. 769) fiilinin hareketinde de yine aynı şekilde iki nesnenin birbirine değmesi, birbirine ulaşması durumu vardır. Bu üç fiil ve -şIr- ekinin eklendiği burada yer almayan diğer fiillerin işlenişinin gerçekleşmesi için iki nesnenin var olması gerekmektedir. Bu duruma dayalı olarak işteşlik işlevi olan (Tekin, 2003, s. 95; Eraslan, 2012, s. 112; Hacıeminoğlu, 2008, s. 142; Argunşah, 2018, s. 136) -(I)ş- ekini aldıkları görülmektedir. Bu fiillerin -şIr- eki ile kullanımlarının yanı sıra yalnızca -(I)ş- eki ile kullanım örnekleri de mevcuttur: *tegiş-* “vuruşmak, bir yere değmek” (Ünlü, 2012a, s. 770), *tapış-* “karşılaşmak, rast gelmek” (Ünlü, 2012b, s. 712) *yapış-* “yapışmak, bağlanmak” (Ünlü, 2012a, s. 947) gibi. Fiillerin işteşlik eki almış biçimleri (tegiş-, tapış-, yapış-) üzerine ettirgenlik işlevi olan (Tekin, 2003, s. 95; Eraslan, 2012, s. 111; Hacıeminoğlu, 2008, s. 140; Argunşah, 2018, s. 136) -(I)r- eki de eklenmiştir. Bu ekin eklenmesi kelime kökünden sonraki hecenin ünlüsünden vurguyu kaldırmış ve üzerinden vurgu kalkan ünlü düşmüştür. Bu vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi iki ayrı ekin tek bir hecede kullanılmasına sebep olmuş, bu da aynı hecedeki iki ekin tek bir ek gibi algılanmasını beraberinde getirmiştir. Neticede ek, söz konusu fiiller üzerinde -şIr- biçimini almıştır ve hem işteşlik hem ettirgenlik işlevini barındırarak kullanımı günümüze kadar süregelmiştir.

-çIr- ekinin *kül-* fiili ile kullanımı Eski Uygur Türkçesi döneminden Çağatay Türkçesi dönemine kadar devam etmişken *tam-* fiili ile kullanımı Karahanlı Türkçesi dönemiyle sınırlı kalmıştır. Günümüz Türk lehçelerinde ise -çIr- biçimindeki bir kullanımına rastlanamamıştır. -çIr- ekinin yapısı ise şu şekildedir: (fiil)+çI+(I)r. Fiil üzerine, pekiştirme işlevi de olan -çI- eki (Korkmaz, 2005, s. 12; Çağatay, 1967, s. 46) ve onun üzerine de fiilden fiil yapım eki olan -(I)r- eki gelmiştir. Çağatay, bu ekin kullanımının göze çarpmayacak kadar az olduğunu bildirmiştir (1967, s. 46).

-çI/- ekinin birinci kısmını oluşturduğunu düşündüğümüz, genellikle pekiştirme eki olarak değerlendirilen -çI/- eki bu biçimiyle veya bugün bazı çağdaş Türk lehçelerinde de görülen -şI/- biçimiyle “Divanü Lugatı’it Türk”te *tewçi-* “bir şeyi seyrekçe dikmek” (Atalay, 1985b, s. 276); *tamşı-* “damla damla su içmek, damla damla şarap içmek” (Ünlü, 2013, s. 1079) fiillerinde karşımıza çıkmaktadır. *tewçi-* fiilinin kökünün *tew-* “şişe geçirmek, dizmek” (Atalay, 1985a, s. 15) şeklinde olduğu da yine “Divanü Lugatı’it Türk”te görülmektedir.

Yer yer fiil pekiştirme işlevini de koruyarak kullanılan -çI/- eki ve yine bu ekin ses değişimine uğramış biçimi olan -şI/- biçimine çağdaş Türk lehçelerinin gramerleri ile ilgili bazı çalışmalarda yer verilmiştir: Çengel, bu eki -çI/- biçiminde fiilden fiil ekleri arasında değerlendirmiş ve *çapçı-* “ön ayağıyla, tırnağıyla yere vurmak” örneğini vermiştir (2017, s. 148-149). Coşkun, işlek olmayan bir ek olduğunu belirterek *qırçi-* “kırmak, ezmek, kemirmek” örneğiyle birlikte eki -çI/- biçiminde vermiştir (2017, s. 77). Ergöneç Akbaba, geldiği fiilin anlamını pekiştirdiğini belirterek -şI/- biçimiyle ve *arşı-* “temizlemek” örneğiyle vermiştir (2007, s. 633). Çağdaş Türk lehçelerinde bu ekin kullanıldığı diğer bazı fiillere şunlar örnek olarak verilebilir: *arı-* “temizlemek, temiz olmak (Ünlü, 2012a, s. 46; Ünlü, 2013, s. 50) fiili üzerinde; *arşı-* “1. soymak, 2. temizlemek, yolunu açmak, 3. aklanmak, temize çıkmak” (Koç vd. 2019, s. 49), *arşı-* “1. temizlemek, 2. gönül kirini temizlemek, gönlünü kötü şeylerden arındırmak” (Uygur, 2019, s. 29). *Ör-* “1. örmek, 2. dağılmak, yayılmak” (Koç vd. 2019, s. 459; Uygur, 2019, s. 441; Yudahin, 2011, s. 614) fiili üzerinde; *örşi-* “1. şiddetlenmek, hız almak, 2. dalmak, yayılmak” (Koç vd. 2019, s. 49), *örşi-* “çoğalmak, artmak, büyümek, gelişmek” (Uygur, 2019, s. 443), *örçü-* “üremek, gelişmek” (Yudahin, 2011, s. 614). *Tın-* “dinlenmek, rahat etmek” fiili üzerinde; *tinçi-* “rahat etmek, sükûnet bulmak, sütliman olmak” (Yudahin, 2011, s. 731).

Hem tarihî Türk lehçelerinde hem de günümüz Türk lehçelerinde -çI/- ekinin eklendiği fiillerin ortak bir özelliği dikkat çekmektedir. Bu fiillerin işlenişinde bir sürerlik veya benzer hareketlerin tekrar edilmesi durumu vardır: *kül-* “gülmek” fiilinde art arda kahkaha atmak ve eylemin bir süreci kapsaması; *tam-* “damlamak” fiilinde damlamanın tekrarlanması; *tew-* “şişe geçirmek, dizmek” fiilinde aynı hareketin tekrar edilmesi; *çap-* “hızlı koşmak” (Yudahin, 2011, s. 251) fiilinde aynı ayak ve vücut hareketlerinin tekrarlanması; *tin-* “dinlenmek, rahat etmek” fiilinin bir süreci kapsaması (Yudahin, 2011, s. 731) gibi özellikler dikkat çekmektedir. Bu bilgilere dayanarak -çI/- ekinin genellikle tek heceli, işlenişinde bir sürerlik veya aynı hareketin tekrar edilmesi özelliğini taşıyan fiillere geldiği,

ayrıca ekin fiilin kök anlamını pekiştirdiği veya yakın anlamlı fiil türettiği sonucuna ulaşılmaktadır. -çI/- ekini oluşturan eklerden ikincisi olan -(I)r/- ekinin ettirgenlik işlevini yitirerek -çI/- ekiyle birleşik bir biçimde sınırlı sayıda kullanımının yerleştiği söylenebilir. *Külçir-* fiilinde “gülmek” anlamına yakın “gülümsemek” fiilini türettiği ve Eski Uygur Türkçesi döneminden Çağatay Türkçesi dönemine kadar bu fiil üzerinde kullanımının sürdüğü, *tamçur-* veya *tamçur-* fiillerinde, Karahanlı Türkçesi dönemiyle sınırlı olmak üzere, kökün anlamını pekiştirir bir işlevde kullanıldığı söylenebilir.

SONUÇ

-şI/- ekinin ilk kullanımına, yaygın olarak *teg-*, *tap-* ve *yap-* fiilleri üzerinde, Eski Uygur Türkçesi döneminde rastlanmaktadır. Bu fiillerden *tap-* ve *yap-* fiilleri ile kullanımı günümüz Türk lehçelerinde hâlâ devam etmektedir. Günümüzdeki kullanımları fiillerin temel anlamlarıyla bağlantılı olarak çeşitlenmiştir. Ek, iki fiilden fiil yapım ekinin birleşiminden oluşmuştur. Bunlardan birincisi; işlevi işteşlik olan -(I)ş/- ve ikincisi; işlevi ettirgenlik olan -(I)r/- ekidir.

-çI/- ekinin ilk kullanımına ise Eski Uygur Türkçesi döneminde *kül-* fiili üzerinde rastlanmaktadır. Bu kullanım Çağatay Türkçesi dönemine kadar devam etmiştir. Karahanlı Türkçesi döneminde ise *tam-* fiili ile kullanımı mevcuttur. -çI/- eki, fiil pekiştirme işlevi de olan fiilden fiil yapım eki -çI/- ve fiilden fiil yapım eki -(I)r/- eklerinin birleşiminden oluşmuştur. -çI/- eki tek heceli ve işlenişinde sürerlik veya tekrar olan fiillere gelmektedir, çağdaş Türk lehçelerinde de örnekleri görülmektedir. Bahsedilen iki farklı unsurun birleşmesinden oluşan -çI/- eki de -çI/- ekinin işlevine yakın olarak fiili pekiştirme veya kök anlamına yakın bir anlam türetme işlevinde kullanılmıştır. *Tap-* ve *yap-* fiilleri üzerindeki -çI/- eki bu ek değil, -şI/- ekinin ses farklılığı görülen biçimidir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Y. (1999). *Azerbaycan Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne büyük sözlük*. İstanbul: Beşir Yayınevi.
- Argunşah, M. (2018). *Çağatay Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Arıkoğlu, E. (2005). *Örneklilik Hakasça-Türkçe sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Atalay, B. (1985a). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi 2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Atalay, B. (1985b). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi 3*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Coşkun, M. V. (2017). *Özbek Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çağatay, S. (1967). Pekiştirilmiş fiiller. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1966*, 39-50.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2014). *Kutadgu Bilig grameri* (2. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic word formation I, II*. Wiesbaden: O. Harrassowitz.
- Ergönenç Akbaba, D. (2007). Nogay Türkçesi. *Türk lehçeleri grameri* (A. B. Ercilasun, Ed.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ganiyev, F. (1997). *Tatarca-Türkçe sözlük*. Kazan-Moskova: İnsan Yayınevi.
- Hacıeminoğlu, N. (1996). *Karahanlı Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2017). *Kırgız Türkçesi grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Keskin, E. G. (2017). *Türkçede birleşik ekler*. Yayımlanmamış doktora tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Koç K., Bayniyazov A. ve Başkapan V. (2019). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2005). Türkçede ok/ök pekiştirme edatı üzerine. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar-I*, 12-84.
- Necip, E. N. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü* (İklil Kurban, Çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Özşahin, M. (2017). *Başkurt Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Paçacıoğlu, B. (1995). *Orta Türkçe*. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Pekacar, Ç. (2011). *Kumuk Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, Ş. (1976). Eski Türkçe. *Türk Dünyası El Kitabı* 142-192. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi grameri*. Ankara: Sanat Kitabevi.
- Uygur, C. V. (2019). *Karakalpak Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünlü, S. (2012a). *Karahanlı Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, S. (2012b). *Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an tercümelemleri sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, S. (2012c). *Harezmi Altınordu Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Üşenmez, E. (2006). *Karahanlı Türkçesi sözlüğü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız sözlüğü* (Abdullah Taymas, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yusuf, B. (1993). *Türkçe Özbekçe ve Özbekçe Türkçe sözlük*. Taşkent: Özbek-Remaksa.